

שמות וטושים - מאר רודולף צינגריך

ברלין - Berlin

שם פירמה - Gebruder Schachman

רחוב ריטר - Ritterstrasse

בודפשט - Budapest

En-gross

"עדרה לנושר" - Jugendhilfe

דנמרק - Denmark

ברנהוף

קופנהגן - Copenhagen

של האוז - Shell Hause

מון (אי בדנמרק) - Mon

Stege - Stege

סיל蘭 (אי) - Sjeland

פאקסה - Faksa

فالצטרבו - Falsterbo

פיירלוב - Fjaerlov

ברובי - Broby

הברון ברונר - Mrs. Broner

ונצל

טאבו

הזרות

זחלה

ביבר

בעירה

רינר

ירם

שנה

יצאת

בביה

נדות

, רית,

ר.מ.

ירושי

קד

קד

T18

Zinreich Rudolph

T-108

pp. 13-22 General

23-29 General

Spealy. 30-33

ראיון עם פרד הוזטוק פיננרייך (וורדי) בירושלים

מראיניגת: תקווה פטל

תאריך: 12 באוקטובר 1989

מדפסה: אסנת בראל

ש. אתה נולדת ב- 11 בספטמבר 1919. ספר בבקשה עלייך ועל הוורדי ועל המשפחה לפני המלחמה.

ת. ההורים שלך שניהם מבודפשט (Budapest). אם הבירדו אחד את השבי בברלין (Berlin). אבא שלך הגיע בפעם שMOVED עשרה למשך ללימוד להיות אינג'ינר. אביך נולד ב- 1919. בזאת אביך לא יודע הרבה מההתקופה של השבים שלך, אבל אביך יודע שב- 1928 אבא שלך בתוד ר' יהודית בבר היה צריך לעזוב את מקומ העבודה באינג'ינר. אז התחללה כל הבנייה של העולם, בתחילת 1930, והוא לא קיבל יותר עבודה בתודר אינג'ינר ועשה במאן גיסיונות, אבל לא הצליח כל כך. החברים שרצית לזמן עליהם לא היו כל כך טובים. בשתיuel בא, בא- 1933, הלכתי לגורנסיה שנה שלישית. דבר ראשון שקרה לי דרך היטלר זה שהירתי צריך לצאת מהגמנסיה. עוד לא הירתי בן ארבע עשרה. הירתי צריך ללבת שנה לבית ספר יסודי בחזרה, כי היה חוק שעדי גיל ארבע עשרה צריבים להיות בבית ספר. הלכתי לשם עוד שנה. אחרי זה קיבלתי אצל פירמה יהודית, כי בבר היו החוקים האכבה שהיהודים יכולים לעבוד רק אצל יהודים. קיבלתי עבודה להיראות קאופמן בפירמה Glass Porcelan, שהלישי בגודלה בברלין, זה היה די גדול ב- 1943 בשעתה.

ש. עוד לפני שתמשיך, בבקשתך, תגיד לי את שמות ההורים, ואם היו לך אחרים.

ת. שמו של אבא קרואו, אם יוספינה. כאמור הייתה אחות בברלין, אחר כך הם עזבו לדרום אפריקה. לאבא היו חמישה אחים ואחיות. לי הייתה עוד אחות בשלוש שנים יותר מבוגרת ממנו.

ש. בבית הייתה אודיה יהודית, אודיה ציונית?
 ת. בבית שלנו, אבי יبول להגדיך לך שאבא שלי לא רצה שיחזורו בנוירוט שלי בשנות לודז' שאבוי היה. הוא בתב שם דיסידנט, זאת אומרת בלי שום דת. הוא היה אבטוי, אפשר להגיד לך, בענין זהה. משך השנים הוא שינה את דעתו זו הרבה. אני החלטתי בבית זהה. בערך ב- 1932, שנה לפני שהיטלר עלה לשלטונו, למדתי לדעת שאבוי באמת היהודי. מאז הריתי היהודי. ובזמן של הריטלר, אפילו לפניו, הריתי מאי היהודי, לא בצורה דתית אבל הראשתי שאבוי היהודי ורציתי להיות יהודי.

ש. לפניו שהיטלר עלה לשלטונו, איך היו היחסים שלך עם הרחוב הגרמני?
 ת. הגרמנים האשכנזים שגרנו ביחד איתם שלוש עשרה שנה, או יותר משלוש עשרה שנה, פחדו להסתבל علينا. היו באלה שעברנו לצד שבוי של הרחוב בשדו אוטובו. בתוךILD בודאי הם לא דאו אותנו, אבל זה לא היה כל כך גורע. גם הילדיים בגימל שלי, מאז שיבתנו לודז' למטה לרוחוב, שיחקנו ביחד, הם קיבלו פקודה בבית לא לשחק איתני יותר.

ש. בבית ספר?
 ת. בית ספר היה בדיקוק אותו דבר. השנה האחרונה בבית ספר, אבי יبول לספר לך שכט יומם קבלתי בבוקר, אחרי שמורה הגיע, בין עשר לעשרים וחמש דקות עם מקין.

ש. על מה אתה מדבר?
 ת. על השנה האחרונה שלי בבית ספר יסודי, בשזרקו אוטו מהמנסיה בתוך היהודי.

ש. אבל זה לא היה קרים לפניו זה?
 ת. לא, לפניו לא, בודאי שלא.
 ש. ההרasha הדעת לך עם עליית הריטלר.
 ת. המורה של הביתה בשנה האחרונה בבית ספר יסודי, היה אוברשטודט באכיהרד טראפ. הוא אהב מאד לבוא במדים. לא בל בר

הרבבה זמן, אבל בכל זאת בפדי ס.ס. זה היה מה שהיה לי. אבל שלי, ברוך הוא, היום אני אומר, שmag את זה אבל לא בא לבית ספר להתלונן. לאחרת היה קורא לו אוצרי משאו. אני סבלתי שנה אחת. אז מתרנו ואז אני עבדתי ללימוד בכל מוחלטה שהיא. שם היו סביבות שלושים וחמשה צובדים. למדתי במבחן, באקספצייזון, במשרד. אז הירתי גם הולך לקבוצת שחורה ולמבחן לחנויות.

ש. כמה זמן זה היה?

ת. שלוש שנים למדתי, ועוד שנה וחצי הירתי בתודר, עד הクリיסטל-נאכט, ליל הבדולח, אז סגרו את הכל.

ש. בברטנברג 1938?

ת. כן.

ת. יום אחרי הクリיסטל-נאכט, בשחרור מהפירמה הביתה, אמא לא בנתה לי להבנס. הירתה מובנה לה מזוודה עם הדברים וברטיס אחד לבודפסט. הירתי צריך לנסוע למשפחה שלי לבודפסט. עשית את זה. ושם הם, אני חשב, ריש כיר הרגשה, אז הירתה לי הדרשה ועוד היום אני חשב, שם חשבו שגם שאני עשית משאו או לא רציתי לעובד, ובאותם בשבייל זה חיונות על הבים שלהם.

ש. מי אלה היו?

ת. המשפחה שלי.

ש. אתה ذובר מה היה בכלל הבדולח?

ת. אני אגיד לך, הם התחלו בלילה לפני היום שקוראים לו קרייסטל-נאכט. אני ליקחתי את האוטו שהוא לי דבוק לנסוע בו. אמנם הירתי עזיר, אבל הפירמה נתנה עירובון. את האוטו ליקחתי הביתה. אז בבר לא היו מספיק אנשיים וגם לא בסוף לבב בר הרבה אנשים, כי הפירמה ירצה יום יום, אפשר היה להציג. אני עבדתי הרבה פעמים עד הלילה במשרד וביום בלאייר, או שנשעתי לסדר דברים. ליקחתי את האוטו

וביריה וביבוקר מוקדם גשעתי, היה עוד חושך. גשעתי ופתחות אמי דואה ידים, רגליים, רגשים, ברחווב. קבלתי ממש שוק מצה. אחר בר דאיטי שזה מהבבות של ארזה חנות גדולה לאפנה שהיתה לסתמי שבורה. מהבגדים לא דאיטי שום דבר, אבל כל הבבות ברחווב היו שבורות. בבר הרגשטי שמשהו הולך. בשגעתי הלאה, בשגעתי לסייעתה שבה היו הרבה חנויות של יהודים - איז דאיטי שהתחילו חלק בו וחלק עוד לא. הגעתי למקום שכנו וברוך הוא לא היה שום דבר. אבל ממש היו הם באו. היריבו שם וחביבו. הבוסים, בני אהים, שם הפירמה היה Gebruder Schachtmann, הם שמו בחלון את המדליות של מלחמת העולם הראשונה, עם התמונות. ויכול להרhot שזה עזר להם במא שעות. אחר בר לא מצאו את זה יותר, את המדליות האכלת. היריבו שם. ואיז אמי יצאתי הביתה אחרי צהרים. לא היה לנו מה לעשות שם יותר. את הבוסים שלי לקחו, וכך אמרו לך לצאת. את הבוסים לנקה ריבוץ. נדמה לי שאחרי חצי שעה הם נתנו לנו חופשה לסדר את כל הדברים של הפירמה. איז קיבלו חופש. בבה שמעתי.

אמי גשעתי הביתה. למחרת הביתה אצל חברים של ההורים שלי, שנשארו חברים, אבל לא רשות. אמר שלי דיברה איתם אם אמי יכול לישון שם. למחרת בובוקר אמי גשעתי לרבקת ונגעתי לבזדפסט. אמרתי בבר שלא הרגשטי שם טוב. ווועץ מצה שלא ידעתי לדבר הונגרית. לא הרגשטי טוב אצל המשפה שלי. אפנס נתנו לי לעבוד. לאחד הרהה פירמה של נירירות En-gross. לדוד שלי הייתה חנות של נירירות וקצת ספרדים או משהו בזאה, בבזדפסט. שם עצרתי. בזאי זו לא היהה עבודה, כי מה שעושים זה קשור עם השפה. עשית בירקון וירושט בחנות וירושט בקובה, בר שהדוד שלי יוכל לצאת לסדר דברים. זה מה שנטתי, נדמה לי עד הבוקר לפחות. אחד החלטתי לנסוע הביתה. בשבעים או שמונים אחוז חשבתי שיקחו אותו בגבול. היה לי פספורט

- הונגרי, וזה עדר לי. היה שטוביים אחוז סיבורי שיקחו אותו בגבול ועתירם אחוז שאני אובל לעבור.
- ש. מורה ידעת שאין לך הרבה סיבורי.
- ת. אין הרבה סיבורי. ואני בכלל זאת לא רצית להשאך יותר, פשוט מאד.
- ש. לפני שנגיעה שוב לברלין. רציתי לדעת אם ידעת מהهو על מצב היהודים בבודפשט בתקופה הזאת.
- ת. שם תחילו הרבה חוקרים נגד היהודים. נדמה לי שבזמן שלי גם היה שיהודי לא יכול לעבוד אצל מושבו אחר, רק אצל יהודי. נדמה לי, אני לא זובר כלל בר טוב. הם בכלל זאת לא אמרנו לך למה שספרתי.
- דו. הרתה את מהסיבות שלא רצית להשאך.
- ש. מה ספרת לנו?
- ת. אני ספרתי מה שהולך בגרמניה, בדיק מה שהולך שם, והם לא רצו להאמינו לי. אמר בהונגריה בבודפשט, ניסית ליizard קשר עם הציוניים, אבל הראשתי מיד שם חשביהם: מה אתה רוצה, אתה שידר לגרמניה, אז תנסה לצאת מגרמניה, למה אתה לוקח מקום של אחד מההונגרים. אמרנו גם רוצים.
- ש. מי אמר לך את זה?
- ת. שם, הציוניים בבודפשט. הם לא רצו לתת לך מקום. מעט היו, והרו הרבה שרצו לצאת. הם אמרו: האודגניציה הציונית בעילוק בגרמניה, ושם יש להם הרבה יותר אפשרויות מאשר פה.
- ש. זה היה הקשור היחיד שלך עם הציוניים בבודפשט?
- ת. לא היה לי הרבה, כי קיבלו אותו באופן מאד קד שם. אני טיפוס בזאת שלא רוצה. אותו דבר עם המשפחה. עזבתי את זה, אמם שהיה סיבורי גודל שהגרמנים יתפסו אותו ולא אובל להגיע לברלין.
- ש. בתקופה זו היה לך קשר עם ההורים?

ת. נם אמר שלוי היה לך קשר, בדואר.

ש. רצעת מה המצב שלهما?

ת. לאבא גם היה לי, כי בשתייה שם, לאבא שלוי יצא באוגוסט 1938 לדרכו אפריקה, זה לא ספרתי. הוא יצא לבד. הוא קיבל שם מקום בתוך מוגדים. זה היה עם המשפחה שבבר היתה שם, הם סיידרו את זה. אבל הוא קיבל את המקום ועביד שם במה שניים, אצל גולדמיין. אני חשב שם איש היה ברמן, או שהוא דומה, זה מולטימיליבגר יהודי. הוא נתן את האחריות. אבא קיבל, נדמה לי לחודש או חדשים, הקיבל רשות לעبور לשם לסדר את הדבר שאף אחד אחר לא היה יכול לסדר שם בגולדמיין. אחרי זה אמרו לו: בבקשתה, תצא. האיש הזה, ברמן, או איך קוראים לו, הוא נתן ערבון, ובתו לו. אחר כך, היהודי הזה החזפן, (זה אבא) הוא התחיל לבקש זכות להביא את אשתו לשם ואת שני הילדיים. הוא אמר לו: לא לא לא. עד פברואר 1940, אך בתו לו רשות להביא את אשתו, אם הוא חותם שהוא לא מבקש עוד להביא אף אחד, לא את הילדיים ולא אף אחד. למה הם נתבו לו את זה - כי הם ידעו שמדובר בהילדיים ולא יוכלו לצאת יותר. ואבא שלוי לא חשב שהנה נחוץ להזדיע להם אף אחד לא יוכלו לצאת יותר. ואבא שלוי לא חשב שהנה נחוץ להזדיע להם שמא, קצת אחרי שהתחילה המלחמה, עזבה את ברלין ונשעה שם היא לבודפשט. זה הוא לא אמר להם, והם חשבו שהיא בגרמניה. היה מגרמאניה לא יוכלים לצאת - אך אפשר לחתם לו רשות, אבל הוא צריך מחרטום שהוא לא מבקש יותר. זה מה שעשו. אמר היה בבודפשט והיתה לה אפשרות לבסוע עם האוניה האחרונה יומרים אחריו שקיבלה את המברק, והיא לא ידעה שזו ההציגות האחרונה. היא באה דרך ברנדנבורג או פררייסט.

ש. אז אמרו נשעה לדרכם אפריקה בפברואר 1940?

ת. בפברואר 1940 היא נשעה לאבא שלוי. אחורי התהננה ביןואר 1939, בזמן שהייתי בבודפשט. היא התהננה עם בחור שהיה אחד האנשים

הטואנשדים שקיבלו רשות לבוא לאוניברסיטת ירושלים בהר-הצופים ללימוד
שם. הוא היה נושא וഷתו גם באה. הם נסעו במרץ, נדמה כי, לישראל,
از פלשתינה. היא הייתה באותו מקום טוב. ואני חזרתי לבדליך, הצלחת
להגיע, והתחלתי לעבוד במה שקוראים Jugendhilfe, זה "עדרת הבוגר"
ברחוב מירנקה 10, זה היה המרכז הציוני. העבודה שלי הייתה שאני
עדרתי לבוגר שהיה בני 14 עד 17, כולל 17, קיבלו מקומות או
לאגאליה או לדנמרק או לשבדיה, לסדר להם את העיניים של המבש,
ולהביא אותם לדובבת, ולהסתבל שהכל ירך במו שצער. ועובדות
במשרד.

- ש. אריפה גרת?
- ת. גרת אצל אמא שלי בדירה עליון ממוקדם.
- ש. ממה והפרנסה אמא בתקופה הזאת?
- ת. לא הרתה לה פרנסה. היא מכרה פה ושם מה שהרבה.
- ש. אבא שלח לה כסף?
- ת. אבא שלח בסוף, אני חשב, אחרי שזה היה בלבתי אפשרי.
- ש. מה אתה קיבלת תמורה העבודה שלך?
- ת. אבי קיבלתי אריזה שהוא בסוף ביט. זה היה בלתי-ליקאדי שעבדתי שם.
לא קיבלתי משכורת מלאה. רחה פראייד, היא הייתה פה בירושלים,
בנראה היא בבר לא בחירים. לפני בערך חמיש עשרה שנה פגשתי אותה,
וגולzman היו הביסרים של המחלקה. וגולzman היה רוב הזמן באמריקה
בדמן הזה.
- ש. מה היו התכניות שלך?
- ת. התכניות שלי היו, אני קיבלתי מקום בתודור מנהל מבירות. בתודר קאופמן
רואים את האיש הזה שmobcr לחם או ברצלים או שהוא בגז. זה היה
משהו בדרגה קצת יותר גבוהה. שם אני החלטתי לחקלאות. לא החלטתי
לבירת ספר חקלאי. התחלתי אצל חקלאי, ועבדתי ולמדתי. קודם כל

הירתי צריך ללימוד אריך מתחנחים עם סוסים, כי אני עבדתי עם שבי סוסים. מה צריבים לעשות עם סוסים לפני שלוקחים אותם החוצה. לבוקות אותם, כתם אובל, לנוקות את האורוזה. את הדברים האלה אני למדתי. אחר כך עבדתי בכל המבוגנות, להפוך את האדמה, לחרוש וכל הדברים האלה. ריש שם הרבה פועלות. את זה למדתי שם.

ש. את כל הדברים שאתה אמרת, זה לא היה בגרמניה.

ת. בחקלאות? זה בדנמרק.

ש. אז בוא נ驟 שלב שלב. אתה הרים עם ה"עזרה לנוער". כמה זמן הייתה שם?

ת. שם הירתי, אבי חשב מתחילה אפריל 1930, אולי קצת לפני, עד 23 ביולי. ואז ב- 26 ליולי, בזאת ב- 24, יומ אחדר אבי לקחת את הדברים למבס. שם הרגשתי בבר בבית. ב- 26 אנחנו נשבנו לדנמרק. למה אנחנו - החברה שלי שהירדתי בבר לפני שיצאתי לדנמרק, יכול להגיד שזאת גם אחת הסיבות שתזדהה - היא קיבלה רשות להבשרה לאנגליה. אבי הירדתי את בולם וסידרתי שברגע האחרון יחליפו את זה גם לדנמרק. אנחנו יצאו ביחד ב- 26 ליולי לדנמרק, גם הרבה. הרבת הרים לוודנטונדי, נדמה לי, באוגוסט דנית "פר". עם הרבתן נשבנו ובשניה יצאנו בבלנו לעלות למלחה על הגג. בדנמרק למדנו חקלאות ואת החינוך מחוץ לפיר.

ש. באיזה מסגרת למדתם את זה?

ת. במסגרת החוות, בגרמניה קוראים לזה ברגהוף. בארבע וחצי בזק משדרדים אותו, אז מתחילה העבודה, עוד חזק. מתחילה בזאת שהלבים לאורוזה ובוותנים אובל לסוסים, מבקרים אותם, מבירים אותם. אחדרי זה מנקיים את האורוזה עם מדריצה. בערך עשה פנימים הולכים עם המדריצה הפלאה. מבאים לאורוזה קש.

ש. דציתך לדעת טאייפה הרעיזין לעבוד בחווה?

ת. זה היה ברור שבזמן הגה היהודי שרצה לבוא לאץ ישראל - לא יוביל לעשותו שום דבר עם החיבור שהוא קיבל, צריך להיות שהוא עם הידים. לפני שקבלתי את המקום בברלין דציתך להיות נגר. אבא שלי אמר: אתה לא בסדר בראש. נגר - א. אין לך ידים. ב. אין לך עיניים מספיק טובות בשבייל זה. ג. מה יש לך עם בן נגר. מה זה.

ש. ניסית להגיע לארץ?

ת. אבי בגיל עשר הגיעו בבר בצויפים. אבא שלי לא הבין מה זה בכלל. הוא היה אנטר-ציוני עד הרגע האחרון. עד שהוא הגיע לארץ ב- 1949, חצי שנה לפני אני העתי. פה, אחרי שתים עשרה שנה בפאשנו כל המשפה. עברך בחמש וחצי בזקן הירתי מוכן. יבלתי לעבור למטבח, קבלתי כפה ומשהו לאכול לאירוע בוקר, דאשוון. אז ליקחתי את הסוסים לשדה, לעבוד.

ש. בכל התקופה הזאת נד שההעמת לשבדיה, עבדת בעבודה הזאת?

ת. בכל האربع שנים הירתי בחקלאות, חוץ משנה אחת שהייתה גן. אבל גן גדייל שנגע שלוש ארבע פעמיים עם שלוש משאיות לקופנהגן לשוק.

ש. בשפרצ'ה והמלחמה, אתה הירית בדנמרק. מה רדעת עליה?

ת. אבינו, החברה שלי, שאחר כך בדנמרק ב- 1941 הייתה אשתי, התחרבו, אבינו שביבנו פחדנו שהמלחמה תפרוץ לפני שנעבור את הגבול. כל בר קרווב הייתה בשביבנו שארכנו בגרמניה. כל מיני דברים היו בבר, לסתם במגרפניריה, שאבינו יבולים להגיא הוצאה - זה היה כל בר חלום, שפחדנו שלא נוכל לעبور. וזה לא היה יותר משענתרים וחצי הנסעה מברלין.

ש. בשפרצ'ה המלחמה, מה ידעתם?

ת. בשפרצ'ה המלחמה היריבו מזרצים קודם כל שזה רק הירום, וידענו שזה קורה. מצד אחד הייתה לנו תקווה שזה יהיה הסוף של היטלר בגרמניה. אחרי כמה זמן בשדריבו איך שם דרים קדימה מתוך פולניה - אז התחילה הבשיה. אנחנו ידענו שהיום השחור שלנו יבוא, פחות או יותר, אחד שהגרמנים יבשו את דנמרק. זה היה למחרי ברור שיש לנו ימים, אולי שבועות, אם יהיה לנו מצל. הדבר הראשון שהגרמנים עשו בדנמרק, אחד מהדברים הראשונים, ביום הראשון, בתוכו איזה תאגיד, אני חשב שבונקרים או משהו בזה, שמהתאריך זהה כל היהודים בדנמרק גם צריבים לעבוז את הטלאי הצהוב. בזה חשבו שהם יוכולים לקחת את היהודים מהרטוב ומארפה שרוצים. לא ידעו שהמלך קרייסטיאן העשרתי, בשחו שמע את זה, לкуп את הטלפון ודיבר עם האיש הנליון של הצבא הגרמני ואמר לו: אם אתה חשב לעשות את החוק בדנמרק - אתה צריך לדעת שמהתאריך זהה אני גם עזב טלאי צהוב, ואני בטוח שבכל הדנים יעשו אותו דבר אחד. אז מי שייהודי או לא יהוד - לפי זה אתם לא יוכולים לראות, כי בולם ילבו נם זה.

ש. מתי ידעת על השיחה הזאת?

ת. זה אני לא יכול להגיד לך. אבל שמעתי שמהתאריך זהה והזה צריך לעבוז את זה. עזבודה שעוזה הארץ היהודית שהגרמנים לקחו את החוק הזה בחזרה. אנחנו היריבו חופשיים בדנמרק עד היום השחור, לראשונה לאוקטובר 1943, לא היה צורך ללבת עם הטלאי.

ש. עוד איזה צעדים היו נגד היהודים?

ת. ניסו בכל הזמן. הם שטו אנשי שלטונו שם חשבו או ידעו שהםओהדי הגרמנים, באיזה שהיא צורה. רצו לעשות, מה ש.cgi שמעתי, כמה פעמים עשו איזה שם חוקים מיוחדם לייהודים. ולא עזר להם שום דבר. לא נתנו, גם אלה לא בתוכו.

ש. אתה לא הרגשת שיבורי לדרעה?

ת. לא. אני הירתי בחווה בחו"ז, אבל היה לנו משורך לחלווצים בקובננהן, והיה לנו קשר איתם. הם גם פחדו שהרומ השחור יבוא, אבל הם חיו באופן דג'il, חופשי, כמו שקדם, כמו שצריך להיות. שום דבר לא היה. מה שקרה באמצע. ידוע שהאסטאנפו בדנמרק היה להם ברשות של יהודים וגם של קומוניסטים. הם עבדו במה שניים לסדר את זה, זו הריטה העבודה שלהם. הם ידעו די הרבה, יותר מדי. המרכיב שלהם היה בקובננהן בבית שנקרא "של האוז" (Shell House). הם סיידרו עם הבריטים ביחס התקפה על "של האוז". היה קשה לקבל בגדין בזמן זה. אבל הרבה מבוגרים פרטירות ומשאיות היו מסביב מוכנות. אז באו האזרענים הבריטים נמורע מעל הבתים וזרקו במה פצצות, וזה ירד למטה לבניין. הגרמנים העלו למעלה בני ערב מהרחוב ואמרו שהם הם לא מפסיקים - אז יקרה להם משאו. כל הדנים, גם יהודים אבל הרוב היו לא יהודים, העלו למעלה, שלא יכול לקרות דבר בזה. הם ירדו למטה והפצצות הרבו את הגרמנים למטה ואת כל הברשת. ומה שלא נשך באש - המחרת של הדנים שרפו, ובמה אנשים אחרים עזדו לאנשים מלמעלה לצאת, ולקחו בתוך המבוגרים שבאו אחד אחרי השני במה שאפשר. ואם יצאו גם נשק - הכל חלה. והגרמנים היו בשוק. זה הילך במשך, אני חשב דקות. הכל היה מסודר.

אז היו צריבים לתחילה עם הברשת מוחילה. אז באוקטובר 1943 היו מוכנים.

ש. גוד 1943 שמעת, ידעת מה קורה בין גרמניה לروسיה?

ת. כן, אנחנו הירנו בעברים. לצערנו, שוב הם הלבנו קדים, והרבה. אחר כך גם במערב הם התקדמו קדימה במה שרצו, הולנד, בלגיה, ארצפת, לבל הצדים הגם התקדמו.

- ש. שמעת על גורל היהודים באירופה?
- ת. אנו חושב אנחנו שמענו מה שהיא אפשר לשמע.
- ש. מה ידעתם?
- ת. שלוקחים אותם למפעות ריבוז. עוד בשחרינו בברלין היו באלה שלושה, והרגו את האנשיים. לא הרבה, כמו שאחד בר, אבל הם נתנו להם בדוריהם וזהו. שיחקו בזיה. אנחנו יודעים שאלה שהרו שם סירפדו שהיתה להם פקודה שאסורה ללבת קרוב לשומר במוחיק של פחות משעה מטר. פקודה אחרת אמרה שביל דבר שהוא אומר לך - אתה צריך לעשות. אז אלה עמדו שם כל השעות או הרבה שעות, בזמן שהאנשיים היו צריבים לעובוד. היה מושעם. אחד אמר לי היהודי: בוא הנה, תדליך לי את הסיגריה עם הגפרורים ביד. הוא הילך - השבוי הרג אותו. זה היה כל קל. זה היה חוק בשביבם.
- ש. קשר למשפחה שלך בבודפשט, היה לך?
- ת. היה לנו. אבחנו בתוך ילדים היו שם. אף הירתי שם בבדיקה של שבועיים או שלושה.
- ש. בתקופה שהירתי בדנמרק.
- ת. בתקופה זו לא. אף אחד מהקריסטי-נאטים הירתי בהונגריה. הירתי שם בගיל תשע עשר.
- ש. בכל התקופה של דנמרק לא הירתי קשר איתם?
- ת. לא, לא הירתי קשר איתם.
- ש. לא ידעת מה מתורחש שם.
- ת. אף הירתי קצת ברכז איתם, אך לא היה לי קשר איתם.
- ש. ולא ידעת מה מצב היהודים בבודפשט?
- ת. שמענו, שמענו.
- ש. מה שמעתם?

- ת. שמה שאברנו זנברבו או- 1933 עד 1938, זה עבר עליהם בזמן די קאץ.
- ש. על מותך אתה מדבר?
- ת. אני מדבר על השבטים 1941, 1942.
- ש. שמעת על פלוגות העבודה שהרו שם?
- ת. לא, על זה לא ידעתי. אבל שארן שם חופש, ודי מהר זה קרה - זה ידענו, אבל מה בדיקת קרה לא ידענו, דברים כאלה.
- ש. בוא בחדוד לאוקטובר 1943.
- ת. ריבני ואביה הריבנו באיר שנקרא מון (Mon) אצל החקלאי שם הוא בעצמו יהודי, בדומה לי שהוא הרחיד שהירה. היהתו לו חזה גдолלה מאד.
- ש. אתה מדבר על דנמרק?
- ת. על דנמרק. היהתו לו חזה גдолלה מאד. היה לפחות מאותרים פרוט. שם הריתרי. בלילה הראשון בשנה שלוש, היה לנו בית קטן לחודד, בא מישנה שדפק, זו הייתה הבת של החקלאי שלנו. היא סיפרה לנו שהם צלצלו מהמשטרה מסטגה (Stege), שזו העיר הגדולה במון, והודיעו שם צדיקים לצעת מהבית מה שירות מהר ולצאת לאיזה מקום איפה שהגסטאפו לא יוכולים למצוא אותם. מבקשים גם להודיעו לנו. זה המשטרה הדנית. היא באה להודיעו לנו שהם עוזבים. הם לא אומדים לנו לאן, כי זו לא יהיה טוב שנהייה באותו מקום. זה היה טיפולם בשבייל יהודים. כי הריבנו יכולים גם אנחנו להיות שם, אבל הם התבירישו לקחת אותנו גם. אז היכנו לחדר מטבח לאדמה, שהילדים השכנים סיידדו להם בשבייל לשחק. שם הריבנו. אמרנו לשכן שלנו, שאנו אם אנחנו יכולים להיות שם. הוא אמר שכן, ובזודאי, שהם יבואו עם אוכל בשיהירה חושך. ואמנם הילדיים הם שלמדו לאמור של האבא, זה לא היה רחוק. הוא לא היה יبول לכליות לבית ספר, אבל אמרו להם לא לבוא הביתה, ואמרו לו לא לספר לאחד. שם הריבנו.

איך רצאנן משפט זה היה הערב הרביעי, היה חושך ובא השכן שלנו וסיפר לנו שהוא קיבל טלפון. בדנמרק יש מכבי אש, אבל זו פירמה פרטית. הם אחראים גם לבב מינגי דברים אחרים, כמו אמברולנס, קריאה לעדרה, אחירות ורופא גם נזירים איתם. זה עבון של ביטוח שם בדנמרק. מהמוכר שלהם בסוגה צלצלו ואמרו: אתה יודע ארפה זו יהודים? כי אנחנו רוצחים לעזרה להם לוגרין לשבדיה. הוא אמר לו שהוא לא יודע, אבל במקורה שהוא ידע - הוא יגיד להם. הוא בא אליו להגיד. הגרמנים אמרו שמי שעוזר לייהודי, וגם אם זה רק לחתם לו היד. הגרמנים אמרו אותו מקום. בלי משפט, על המקום הורגים חתיבת לחם - הורגים אותו במקום. והוא היה יכול אותו. בשטרישהו אומר: אנחנו רוצחים לעזרה לייהודי - הוא היה להגיד: אתה שומע אותי, אני רוצה שהגרמנים יהרגו אותך. זה אותו הדבר. והוא צלצל לא רק אליו, בנהריה צלצל לבב מינגי אונשים. אבל אמרתי: זה רק יכול להיות הסתפקיד, שמחפשים אותך, אז מבטים בצדקה עצם. זהنبي קל. הוא גם חשב כך. בולם חשבו כך. אבל אחרי כמה זמן אשתי אמרה: מצד אחד זה בנדאה בנה, מצד שני זו ההזדמנות היהירה שלנו. עבשו זו בבר ה- 6 לאוקטובר. כמה זמן אנחנו יכולים להיות פה להירות? זה בבר עבשו מאד קר. כמה זמן אנחנו יכולים להיות פה בחור, ממש חור, בירע קטן. עד זה הציאנו היהירה בעד זה שבן להודיע. את יודעת, לבגלו יש לנו מיליה אחרונה. הוא אומר 'כן', אהובתי'. אמרנו זו שבן. הוא חזר אחרי כמה זמן ואמר לי: אתה צריך להיות היהירות מחר בבוקר בשעה שבע אצל "פלק", שזה שם החברה זו, בסוגה. זה כמו תחנת מטבח-אש שיש לנו פה בירושלים, דומה לזה, ממש גקודה. אני בסוגתי לשם עם אופנרים.

בשנשטי, אני רוצה לספר לך את זה, כי אמרתי קודם כמה הדברים יודענו לשעות אודגנרטצייה. אחרי שנשטי, לא הרבה זמן, הופיע אותו מהמשטרה מועל, עבר אותו ואחרי מה שאר הוא הסתווב. אך אני

חשבתי: בדרך, עבשינו לוחרים אותו. לא, הם עברו אותו שוב, נסנו, לא יודע, במאזות טריים, הסתוובו, חזרו, ושוב אחריו, ושוב. וזה שהגעתי ל"פלק", לבניין הזה. אז לא ראיתי אותם יותר. אלה היו הדנים. שם בתוך "פלק", קודם כל אני פחשתי שלושה חברים שם היו במנן במקומות אחרים. הם בבר הרו שם. היריבו צריבים לחבות, לא ידבנו למה. דיברתי עם אחד מהאנשים של "פלק" ואמרתי: מה אתם עושים אם הגרמנים רואו אותנו ווגם יבואו? הוא אמר: אם הגרמנים יבואו אלינו, אתה יbole להיות בטוח שאחנו קיבל אותם מודם. בבה אמרו. אחרי זה קיבלנו מכוש ומגדר, כל הארכעה. הלבנו יחד עם אחד מ"פלק", בתרדים. הלבנו דרך כל ספה לצד שני". הרמה שם ויליה. אחרי הווילה היה מקום זהה, על האדמה, וקבלנו פקודה לחפור בורות. שוב באה החשובה הזה, אנתנו ידבנו מה זה צריך להירות, אנתנו עושים בור ואחר בך מקבלים בדור וגדרנו. אז אני אמרתי לאחרים, הם בודאי חשבו אותו דבר, בבה שזה הייתה אנטנו לא יכול לשמשו: אתם יודעים, לא בודאי לעבוד מהר בעניין הזה. הם היו באותה דעת במנגי: אני בודאי מצטער עד היום שהදנים קבלו ארידה מחשבה שהיהודים לא יכולים לעשות משחו. זה היה בבודק, עד חמץ עבדנו, הם קבלו בודאי דושם מוד גרען עליינו. לא הגענו עמוק. בחמש הוא אמר לבוא בחזרה. העבנו לבקודה, החדרנו את הכלים וקבלנו הוזעה לבוא למחרת להמשיך.

בשבאתרי בחזרה לחוץ לבני, קודם כל הריתי מרווחה שאני רואה את אשתי עוד פעם. מרי יודע במא忿רים עוד. בערב, בשעה חושך, שוב השבן הרים עם אוכבל ואמר שהם צלצלו שוב פעם והודיענו לנו שלמחרת אנתנו צריבים להיות בשעה שביע או שמונה בכפר קטן על יד טריפה, די רחוק מארפה שהיריבו. זה היה מצד השבי של טריפה. אנתנו צריבים להיות בשבע או שמונה שם, ולא יותר מאוחר, אצל החנוני שרש לו הבל, ולחבות להוראות הבאות.

אנחנו לקחנו את האופנרים שלנו שהיו אצל השם, וראינו להתחילה. בtower הירע זה החל יופי. בשעהנו לבביש הריה לנו רוח חזקה מאד נגדי. לא יכלנו לנסוע, והרינו רגילים לנסוע, גם נגד הרוח. אבל זה היה דבר בלתי אפשרי להגיע לאיזה מקום. עד הלכנו עם האופנרים וידענו שזה בלתי אפשרי להגיע בזמן. לא ידענו מה לעשות. אנחנו רצנו. היה קדר, הרינו באילו נפלנו במים. בשערינו במצב הזה פתאום בא איזה משאית קפינה, מלאה שהיו לרוב בזמן זהה, נחה ומקום אחד לידו. אחרוגית היה לו סלק סוכר. אבל לא במו שangi בעטמי בסעתי לבית החדרות בסיטה נס מאית מלאה, אלא זה לא היה מלא, רק קצת. הוא עצר ואמר: את האופנרים של הבוחרת תשים על הסלק, ואתה תונפוס את האוטו הצד ימין, תהפס טוב. זה היה פנטסטי. אחד שעוזר בעצמו. אשתי סירה כי אחר כך שהיא עלה על ידו ורצמה לשאול לאן הוא נושא בכלל, בנדאה לבית ח:right שטבון. אבל זה לא היה, בדיק בשייר רצחה להגיד מהו הוא אמר: אל תגיד שום דבר. הוא הביא אותנו למקום, לכפר הקטן לחנוני שם. שוב, סיטן לאודרגרינציגה. פה בארץ היה מרשו חושב עליינו שאנחנו לא יכולים להגיע בכלל הרוח? הם חשבו על זה. הם דאגו למרשו שישע וירקם אותנו.

ש. זה מאד מרגש.

ת. עשו זה מילים, אבל זה היה, אי אפשר להסביר את זה במילים. בשעהנו לשם חיבינו עוד קצת, החברים שלי בבר היו. אחרי כמה זמן הגיע פksi עם נחה ועל ידו אחד באזרחי ואמרנו לנו לנסוע איתם. לא היה אתנו שום דבר, חוץ מהנידחות שלנו. בודאי שמננו מה שייתר עליינו, וזה מה שהיא. הבל לא חשוב. בשגענו, מון זה אי, אבל איך מאד עם סירילאנט (Sjeland), איפה שקורפנהן. זה גם אי, אבל אי מאד גדול. יש שם גשר. הגשר על עלייה די תלולה וארובה, ובאמצע גורץ לצד שבי. בשתוולנו לנסוע לשם אי אפשר היה לראות לצד שבי. אפשר

היה לדראות את השמים, אבל לא מלה שיש הצד שני. הינה והאיש על ידו הם דיברו בכל מיני דברים לא חשובים, על מזga האויר או משהו בזיה. ובזמן שהם דיברו הוא פתח באותו התא ולקח ארזה שהוא ארגד החוצה על הרגליים שלו ופתח. אף פעם לא רأיתו כל כך קרוב ארזה מקלע בזיה, פנוי זה היה באנגליה. הוא דבר, ושם את זה ביחיד. אני שואל: מה אתה עושה הוא אומר: זה רק במקרה, כי אי אפשר לראות מה אחבה לנו הצד שני. אבל זה נתן לי את ההרגשה שאנו בידים טובות. ברגע רק אז חשבתי שהיota באמת אמרתי.

הוא הביא אותנו למקום בסירילאנט שבקרא פאקסה (Fakse). זה היה בישר גדול, לא ראייתי כל כך הרבה בהרבה כי לא היה כל כך מעוניין בכך שום דבר. זה היה בית יותר גדול מווילה. סרףנו לנו בששלאלנו שהיota בית ההבראה של סטודנטים, אחד מהם. לשם הגענו ושם בבר הרו כל מני אבשים. המפניה שהיota שם קרא אותנו איש איש, את אשתי ואחותי ביחיד, את הירther בכל אחד לחוד. הוא סיפר לנו בערך בכמה: אנחנו מחתרת, ואתם יודעים שאנו עושים כל דברם שהגרמנים לא כל כך אוהבים. הם עשו הרבה הרבה מהגרמנים, וזה באב להם - אין לך ממש. הם היו מצטלמים ולמחזרת להיota בנטון איר-ליקאלבי. הוא אמר: אתם יכולים להבין שהיota עולה הרבה בסוף, וזה מה שחשד לנו. זה דבר אחד. דבר שני, אנחנו רוצחים להבירה אתכם לשכדרה, עם דרייה. הדרייה מסתובן. אם חס וחלילה קודה משהו - הורגים אותו, זה בטוח. אך אנחנו צדוקים לדוד את כל הכספיים בשביב המשפחה שלו. זה עליינו, אחרת אנחנו לא יכולים לשלווה איש אחד למזוות, לפחות את זה, זה מוגרחה להיות. זה עולה בקפ. הבספ' הזה צריך להיות. אתם צדוקים להבין שאנחנו מוגרחים לקבל בשביב זה בספ'. אנחנו קבענו שהיota שלושת אלף קרונות. היום

זה לא בכספי בבלתי, אבל אז היה כסך. לא מראה כל בר, זה היה חצי שנה של עבודה.

ש. סבום סביר.

ת. סבום לגמדי סביר. בשבייל להמשיך לחיות - זה היה זול. הוא אמר: את זה אנחנו צדיבים לקבל, אחרת אי אפשר. אנחנו בבר קודם קבלנו הוראה למת את בל הנגידות שלנו, גם את הפספורט שלנו. לא היה צריך להידות אותנו שום דבר. אבוי לקחת את הפספורט מהשולחן, של שנינו, פתחתי, ושם היה בתוב שירש לנו זכויות להירות ולעבודה בדנמרק ללא משכורת, רק בשבייל אובל ולהירות שם. יש לי עוד את הפספורט באיזה מקום. זה היה התנאי בבר בברליין להגיא משם, בתוך תלמיד חקלאי, אבל ללא משכורת.

ש. שלא תרוויחו.

ת. שלא גרויה. אנחנו קבלנו מהחוואי את הבספ' שהוא הרה בעצם צריך לתת לנו אובל לחודש, זה קבענו איתנו, וקצת בספ' ביט. הרום לפני הבספ' שלנו זה אולי מאה שקל לחודש לאיש. ומזה אנחנו צדיבים להבין את האובל בלבד, ונשינו, ועודפה ושם קבינו איזה דבר קטן שהירה אפשר. אבל לא היה לנו בספ'. אבוי קיבלתי מאחד הדנים שעבד, דרך השם, את החשבון שלו. הוא צלצל לאבא שלו ובירקש ממנו לשלווה לו את כל הבספ' שיש לנו. זה היה, בדומה לי, שלוש מאות או שלוש מאות חמישים קרובות. זה הוא נתן לנו. זה חבר עד הרום. זה מה שקבלתי. וזה שמתיר על השולחן. אז הוא משתמש ורופא בפספורט. ואמרתי לו מירד שירש עוד שלושה, שזה בדיקות אותו דבר ארitem. אבוי לא יודע במה בספ' שיש להם, אבל זה המצב שלנו, פחות או יותר. אחרי הפסקה קצרה הוא אמר: אתה יודע מה, קח את השלוש מאות חמישים קרובות, או כמה שזה היה, לביס שכך, זה בספ' ביט בשאתה תהיינ לשבדייה, אז מראהו אחר צריך לשלם בשביילכם. זהו.

ליליה אחד היריבו שם. למחwart בלילה הלבינו אחד אחורי השני, אחורי אחד מהאחים האלה מהמחתרת, הלבינו לחוף. שם פגשנו את הדיריג', שהוא אף בשחיבינו סיפר לנו שערכם לפני מקופנהן הוא היה צריך לדוד בשבייל החרים שלו, כי רצה לצאת החוצה עם הסירה שלו והגיטפו הערע והירן צריבים לדוד בולם, והבדורדים רק עברו. זה הוא סיפר לנו. הוא אמר לא לדבר, רק להיות בשקט, ולא לעשות שום דבר. לפניהם הוא אמר: עבשו, הנה יש סירה. זו סירה קטנה בנמל. זה היה אולי מאיירים מטר בחוץ, לא זובר, היה חושך. דמיינו שם משהו. אך הירן צריבים להשתמש בזאת שלוש פעמים. הירינו שלוש עשרה איש, עם הדיריג'.

הסירה הזאת עשתה את הדרך זו שלוש פעמים?

שלוש ארבע פעמים, לא זובר. הדיריג' עשה את זה בפעם הראשונה כי היה צריך להביא את הסירה, הסירה שלו הייתה בקופנהן. עליינו אחד אחריו השני, בקבוצות קטנות. לסירה היו מפרשים ומפוג' קטן, את יוזעת, שהולך בקצב טוק טוק טוק, קטן. הוא שם את אלה. זה היה במפרץ. אבחנו יצאנו. מה קרה שם - בשגענו דמיינו קו אודר. הגדרנים, שלא רצו שייהודים יצאו, שמו אוניות על כל החוף, במה טאות קילומטרים, לאורך כל החוף, עם זוקורי אודר. איפילו סירה שעוברת שם הם יבלו לראות. אבחנו יצאנו לפני זה. כל הזמן את המבולן הוא סגר, רק לפני השעון, לפני דקה, בשגענו היה חושך, הם בידבו את האודר.

הצלחתם להטוק בשאודות בבו.

כן. אך הוא סיפר לנו אחר בר ששוב התחילו, הירינו פה קדימה, ששוב היה אודר וזה נראה פנטסטי. פה זה לא נראה כל בר טוב מהצד הזה. מהצד הזה זה היה ממש יפה. הוא סיפר לנו שהה עבין של המתחתרת והבריטים שהרו צריבים לשלה אודירונים, צריבים לעשות חושך בכל הארץ. ובזמן הזה, עשרים דקות, חצי שנה, אבוי לא יודע במה זמן

היה, זה בלתי אפשרי היום לדעת - יצאו מכל החופים סירות עם יהודים החוצה. בזמן הזה עברו את הגבולים. ארבען פנטשי. זה מה שהזבירים עשו בשביבנו. שמנוה שעוט הריבינו בזרק עד שהגענו לכאן דובר את השם) שם יש מגדלור. אבחן ראיינו רק אחרי שביזת, זה הכל לאט, לא מהר, ראיינו בחושך שהוא מהבהב. זה מסתובב לאט לאט. בשזה מסתובב את רזאה שהוא באופק יותר מוארך. לא את האור בעצמו, את הירלה, את האור שנשפך מפנוי. אחרי אויבע חמץ שעוט הריבינו בזרק, התחלנו לראות גם קצת אור מסתובב שם. כשהריבינו קרוב אז האוניה נטהה

פתרונות

הצדיה וקבלנו מכות ונפלנו בולם לתוך המים. הריבינו בבר לגמורי, מהקדור ומהרטיבות, במו קרה.

ש. ההורף התקשה.

ת. בן. הריבינו לגמורי במים. עדרנו אחד לשני לRTOS את האוניה.

ש. בדופן של האוניה החזקתם?

ת. בן. האוניה לא הייתה כל בר גדולה, אולי טיפ טיפה יומר ארוכה ממה שאת רזאהפה. אבל הייתה בשביל הדירה בפנים, איפה שהאהה. קידימה היה קרש שהיא אפשר להוציא, וארבע בחרות שהרו אתנו, הם ישבו למיטה על קרש אחד פה וקרש אחד שם, לא היה מקום ליותר, ארבעה איש, צפוף. בשעה שלוש או משהו בזזה, הכל היה חסוך, חוץ מהאור הזה למליה שמסוג. אני לא יודע אם זה היה אלף מטר ממש או שלוש אלפים מטר. שם הריבינו ושם ניסינו להוציא את הבגדים. עם הבגדים פחדנו לבנות להגיע לחוף. נעל אחת יבלתי להוציא, את השערה בבר לא. אחד אמר שהוא לא יוכל להגיע, אבל יש לו בכיס של הז'קט שלו פנס. אני ذוכר שאמרתי לו: מה אתה רזאה עם הפנס הזה בכח רטוב, זה לא יוכל לעמוד. הוא אמר: אתה צודק, אבל בנסה, אבל איך אני אגיד לפנס שלי. לא יודע טרי, עד לו עם רד אחת להוציא את הפנס. זה

הירה דרי קשה במצב זהה. הוציאו את זה וקרה נס, נס חנוכה באילו, שהפנס פעל. מירשו אחר אמר שהוא חושב שלושה ארובים ושלושה קטנים זה סימן באורות של 3.0.5. עשו את זה, לא הרבה פעמים. אבוי חושב שלוש שנים, אבוי בכוננה אומר "שנים". יبول להיות שזה רק היה עשרים זקנים או משה באותו. ראיינו ארזה סיבת, ראיינו שעושים לנו גיצנוז בחזרה, ועוד שלוש שנים הלבו. אך שמענו שאוניה קטנה, סירה, בדרך אלינו. ובשיבלנו לשפט את זה, אך שמענו את המוסיקה הרפה בירוח שאר פנים שמעתי. וזה היה: ברובים הבאים לשבדיה. זו הרתה התשודית. וזה היה הבזק של ה- 8 באוקטובר בשעה עת לשבדיה.

המשך הדיאלוג עם מר דודולף (דודו) זינגריך בירושליםים

וגארין: 26 באוקטובר 1989

מראינט: תקווה פטל

ש. הצעתם לשבדיה. לאיפה?

ת. למגדר בפאלצטרבו (Falsterbo), זה בפרקטן. שנוי ימאים באו
אניבנו, ליקחו אותנו במתה אבשים בסירה. אחד מהם נושא שם עם האחרים,
גם במרם. הקור היה מספיק, אמרתי בבר. בבה הגענו לפאלצטרבו. אניר
חובב שזה היה בסביבות ארבע בשעהינו בולגן על חוף שבדיה. הביאו
אוניבנו, או שזה היה בית ספר או שזה היה בית מיסיוגני, שיש כל בר
הרביה שם. נכננו פנימה, היה אולם די גדול עם מזרונים בכל ואולם.
היו שם בבר כמה אנשים עם שמיכות. בכל האולם הזה היו הוטים ועל
חלק מהחוטים היו תלויים הבגדים של האנשים שהיו שם בבר לפנינו.
היו שם שניר תנזרים שהיו לוחטים מזוום. הם נכננו חומם פנטסטי שם
בפניים. בשביבתו זה היה איזו הצעה לנו-עדן. אחרי כמה דקות גם
אניבנו היינו עוזרים על המזרונים, עם שמיכות, והבגדים שלנו
התירישו על החבלים בחום. זו הייתה ההצלחה שלנו.

הירינו שם עד הבוקר. אז בא המשטרת השבדית ולקחו את בל הפרטים
שלנו. לא היו לנו שום נירירות, כי אמרתי קודם קודם שם היו בדנמרק אצל
לוחמי המחרת. הם קיינדו מה שאמרו לנו, וברור שאמורנו להם את
האמת. במשר הרום, אחרי שהמשטרה יצאה, נכננו הוראה מ' החלוץ', שיש
מחנה מיוחד בשבייל החלוצים, שאנו צעירים להציג לשם. זה היה
בצפון של טקורנה (), שזה החלק הדרום של שבדיה. ברגע
אני לא זוכר את שם העיר הקטנה שהגענו אליה לאיזה בית ספר. היו
שם בתאיים חלוצים. אנחנו הירינו מהஅחרונים, אבל באו אחרים במשר
שבוע ועוד אנשים לשם.

- ש. החולץ פנה רק אליך ולבטז צויר, או לבב אלה שהציגו?
- ת. לא רק מי שהינו חולצאים בדנמרק, כי הם רצו בזודאי שנמשיך. הריבנו שם במחנה הזה בערך שבונרים. יום אחד הגיעו הוגעה שיש חקלאי שמקיש צויר. זה היה מתאים לנו. אז אבחנו נסענו למקום זה.
- ש. מה עשייתם שבונרים?
- ת. שבונרים הריבנו במחנה הזה. בחנו, לא היה לנו אפשרות למשהו אחר כי השבדים לא ידעו שאחנו באנו, ועד שזה היה ברור, ואני חשב שם השבדים רצו לראות אם לא היו מחלות בריבנו או משהו בזה.
- ש. השבדים ידעו כי המשטרה באה.
- ת. המשטרה לקחה את הפרטיהם, אבל לא בדק את המצב הבריאות שלנו. בוגראה הם רצו לבדוק את זה קודם. ברגנרים דיברו על זה בשבדיה שיש בה כח אדם. קיבלנו מקום. את שם המקום אמר צובר, זה פירדרוב (Fjaerlov). התחלנו לעבוד, קצת אחרת מאשר בדנמרק.פה היה הרבה יותר. זה היה בבר דין שבחקלאות באדמה לא היה משהו מיוחד לפניות, אבל בשהייה אפשר הפכנו את האדמה עם קלשון.
- ש. זה היה ככל עבודה או פרקטוד?
- ת. זה פרקטוד עם מחרשה, הווקף את האדמה. את זה עשינו. חוץ מזה עבדנו רק שנירים הירחים?
- ת. אבחנו הריבנו שביבו, והחקלאי, זה היה מקום קטן. אבל, לצערנו או לטוטבונו, התברר שם עשו חשבון אשתי, היא הייתה צדקה לחלוות את הפרות, והיא לא ידעה את זה ולא רצתה את זה, והיא הימה במנט בחודש הדיביעי להריזונה. היא פחדה, פשוט מאד. יש לה סיבה لماذا היא פחדה, עוד מדנמרק. היא בשום אופן לא רצתה ולא יכלה. לא היה להם העדרה שם רצוי. ובחברות הם אמרו לנו את זה ובחברות יצאנו שם. אמר שאלתי אותם, כי אשתי לא רצתה יותר לעבוד בחקלאות. אמר שאלאטי את החקלאי אם יש איזה מקום קרוב אולי שיש תעשייה. הוא אמר

שיר שפה קרוב איזה בפר גדור שירש בו גם כמה בתים חדשות, ואני יبول
לנסות שם. יש שם אוטובוס בבקיר בשעה שמונה. זה היה בערך בפרק
שלושים קילומטר, והאוטובוס חוזר בשעה חמיש. אני בסעתי לשם והגעתי
לכפר הזה שנקרא ברובי (Broby).

- ש. כמה זמן היריתם בפירידלוב?
- ת. בפירידלוב הירינו בערך שלושה חדשים.
- ש. בבר הריה תחילת 1944?
- ת. זה עוד לא. עד לא הירינו שלושה. הגנו לשם בסוף אוקטובר, אולי
הירינו שם חודש וחצי, חדשין.
- ש. זה סוף 1943?
- ת. לא, אני לא טעיתי. זה היה שלושה חדשים. אני זונר, היה לנו שם
קריסטס, זה ב- 24 לדצמבר. הירינו עד ינואר, אפילו סוף ינואר.
- ש. היה לכם שם מקום לאזור?
- ת. שם קבלנו חדר, חדר יפה.
- ש. התגאים היו בסדר, חוץ מהעבדודה?
- ת. היה מצוין. היה לנו מצב רחסית טוב. הייתה דרישה להם עזרה. אני
חוש שאחרת הם היו זורקים אותנו מיד אם לא היו מוציאים מהעבדודה.
היו זקנים לנו. אחרי זמן רב, אפשר להגיד, הם ראו שהザ בכל זאת
לא הולך. העתיר לבובי, אני לא יודעת אם זה מעבירות אתם, אבל היה
נحمد מאד בשעה לשם. ירדתי מהאוטובוס, וזה היה בפר גדור שלא
הבדתי שום דבר. לא ידעתי בדיק איפה להתחילה וארפה לחפש. אם אני
חוש משהו אני שם את היד על הראש, והרגשת באוטו זמן שכבה אני
לא יכול לחפש עבדודה. הרום היו אומרים שאין מאד מודני, אבל אז
זו הייתה בושה עם כל בר הרבה שעדרות. מכל העתק הזה שעברנו פשוט לא
היה זמן ומחשבה בכלל ללכנת למספרה.

ש. באיזה שפה דיברת שם?

ת. בדנית.

ש. הבירנו אותו בשבדיה?

ת. רע מאד, אבל איך שהוא. ידעתי גם גרמנית ואנגלית, ואיך שהוא זה הכל. בששתרי לשם הדרשתי שABI פשוט לא נראה כמו בן אדם, כמו היה. ששתרי ABI קודם צריך לילבת למספירה. מצאתי מספירה. שם זה לא אהית ששתרי ABI קודם צריך לילבת למספירה. הוא ראה מיד ABI זר. הוא עבד, מכל הארץות. הספר רוצה לדעת הベル. הוא ראה מיד ABI זר. הוא עבד לאט ושאל לאט מאד, כי הירתי הקלינינט הריחד שלו בחנות. הוא עבד לאט ושאל שאל שאל, ואבי ספרתי, למה לא. כשהוא בכל זאת הירע לסוף העבודה זו אמר לי: קודם כל ABI אצליח לגבהת ברונר (Mrs. Broner), שהיא אחראית על לשכת העבודה. וזה צלצל אליו אם היא יboleה לקבל אותו. היא אמרה שבזדיין, ובשמה. זה באמת היא בר. הוא הסביר לי איך להזכיר שם. באתי לשם. היא עמדה בדור בדלת. היא לא הייתה נשואה אבל גרה עם אחיה. שניהם היו מבוגרים. הם קיבלו אותו רפה ודיברו גרמנית, ושםו שם יboleים לדבר בגרמנית. הירתי צריך לספר את הסיפור, שעלה שלי שוב פנים מהתחלה. בינתהיים היה זמן ארוחת בוקר שנייה, בדור שמי שלר אחד עשרה. אחר בר הירע זמן ארוחת צהרים. בדור ABI צריך לאכול. עוד לא הגענו בכלל לעבון למה באתי. הם רצוי לדעת הベル ושאלו. בערך בארבע וחצי או ארבעה חודשים, קצת לפני שהאוטובוס הירא צריך לצאת מאטען הפער, הירתי צריך לזרוץ בשביל משהו, באמת רצתי כדי להשים אותו, אז שאלתי אם היא חושבת שהיא יboleה לסדר לי איזה מקום. אחר בר הייתה הבשיה של דירה גם, אבל קודם כל עבודה. בכה אמרה: אתה יודע מה, צלצל לנו שלושה ארבעה ימים ואגיד לך. בכה נשיתה. בשצלצלה הירא אמרה לי: ABI מצאתי עבודה בבית חרושת לזכובין. זאת אומרת, הם לא עשו זכובית, הם קיבלו את זה בפלטות וחתבו לכל מני דברים ונשוו צורה. פה בקיבו נחשון עושים את זה,

הם קיבלו עצות מטבז גם. מעצבים, וגם את מחליקים את הקנטים. כל מירבי עבוזות קשורות בזה. לשוט דקורציה לזה. הבל אני עשירתי. ואות זה קבלתי.

לא רק זה, בשבatoi גם בכל הדברים שלי, זו הרתה אשתי (לא דבר אלא אשתי), והדברים הללו זה היה הדבר ראשון שאפשר לך חותם ביד, שאנו קביתי מהבسف הראשו שלי. לא יבלתי לקבות משה אחר, כי כל הבספ הכך על זה, כי זה היה חשוב לי בכלל החדשנות, זה היה חשוב מבל דבר. זה היה 'הדבר' שלנו. אז אנחנו לבסוף ליבורני לברית ברונר וחוותרי שאנחנו הולכים למקום העבודה. היא אמרה לי: קודם כל אני אראה לכם את הדירה שלכם. הכלנו דרך הבפר לצד השני, וסביראו אותנו לוילה בת שתי קומות. למיטה גרו, למשלה אני ראייתי שני חדרים פלוס מטבח ושירותים, עם רהיטים, לא חדשים. במטבח היו בכל הדברים חדשים, ישר מהחנות. הכל מוכן. אשתי הייתה בחודש שני או שלישי, זה גם ספרתי לברית ברונר, אך הרתה מיטה לתרוקן ובגדים תרוקן מה שצורך.

ש. הבל גברת ברונר הבינה?

ת. בזדיי דיברה עם אנשים בכפר וסיפרה מה צריך להיות פה וממי צריך לבוא. אני עד היום לא יודעת מי נתן מה. אף אחד לא סיפר לי. אבל אני הרשתית, חוץ מהחומר הזה שקיבلت בסביבת הלב, התחלת לחרות שם עם האחשבה: מה אני יכול לעשות בשביב האנשים בברובי, בכפר הזה.

ש. גברת ברונר הרתה "סידיגת"

ת. היא הרתה שבdirtyat, בן. אני יכול לומר לך קדימה, אך אנחנו הינו חברים מאר פוביים. הם היו היא ואחיה, אחד מהרבה שהירבתי במשך השבע שנים שארתית שם. דבר חשוב שאתה רוצה לספר לך. התחלת לעבד שם וחוותרי הרבה חברים חדשים. היו אצלנו אלינו ואנחנו קיבלנו הצענות לבוא אליהם. כל הזמן הייתה המחשבה מה אני יכול לתרום. ביניים, אחדי

חצי שנה שנתי לב שחורי התרבות שיש בכפר ברוביה, זה היה סרט ביום רביעי באולם של הגוד-טמפלר, זו הלילה נגד אלבוהול.

ש. של הטמפלרים?

ת. גוד-טמפלר קוראים לזה. הם היו דתיים, אבל לא משומעים, ועשנו מלחמה נגד האלבוהול. שם היה סרט ביום רביעי משבע עד תשע, ואonto סרט מתשע עד אחת עשרה. אחר כך, בשובלידה הבית שלנו, אשתי הלבה בין שבע לתשע ואני החלמתי אותה בין תשע לאחד עשרה. את זה אמר זובר. זה, וחוץ מהדברים שהבנישה עשתה ונדמה לי שטים עשרה חברות מיסיון שוכנות עשו - לא היה שום דבר בברוביה. רأיתי את הנוער כל הזמן בהחוב. היו הרבה אלבוהוליסטים ששטו, לא היה להם מה לעשות. אחרי שדיברתי עם החברים החדשניים שלי, אז היריתן בן עשרים וארבע. חלק היו בבמה שניים יותר מבוגרים מזב. זו הייתה חברה קטנה. דיברנו מה אפשר לעשות. אחד אמר: אם הריטה לנו איזה תצמורת שתגן ריקודים - אז היה משה לעשות, היה כן. אני ידעתי טובים. בין גיל שש לתשע למדתי פסנתר. אחרי שלוש שנים ההורים שלי אמרו שבין בה ובנה לא יצא שום דבר מזב, הוא אמר מנגן את כל השלאגרים בעל פה, אבל לפני טובים הוא לא רוצה לעבוד. לתרגילים וזה לא הייתה לי סבלנות. טובים ידעתי, זה היה הכל. אחרי שדיברו הרבה פעמים אז לקחנו את האופניים שלנו, כל אחד, ונסענו לעיר יותר גדולה שהיה בה חנות לטוסיקה. קבינו דשדיי אדורן מאד כל אחד בלי שלו. היינו אדרעה שנסעו. שביהם קנו סקסופון, אחד אלט סקסופון, ואני טנור סקסופון, וכל אחד קנה חצוצרה. ולכלי קבלנו בתוספת ספר לימודים. לא ידענו איך לנגן, רק לפני הספר, בשבדית. אנחנו הניתה והתחלנו כל אחד, לצערם של השכנים שלנו, להתחיל לקבל מזב צליל. אחרי חצי שנה או שלושת דבורי שנה חשבנו שאנו צריכים לשבת ביחד ולקבל אותם האכלילים, אחר כך לנו אקורדים, בכה לאט שיבולים לבן ביחד ביחד,

לבד תווים. בר עשרנו. ואחרי בערך שנה וחצי שעבדנו על הכליה בנתנו את השרב ריקודים והראשון. בזודאי זה היה נਸמן לפני זה גם, לפחות שבעה וחצי. אבל הם מוד שמהן הונוער שם ואבחנו המשבנה. והירה לנו המזל שהירע לכפר ראש אחד שהיה פרוזסור. פרופסור לא במונייקה אבל הוא קיבל חיבור מודיקלי באקדמיה. הוא בצעמו ניגן בסוגר. בדקונו פגנו אם הוא רוצה למת לבו הזראות ולעדור לנו. הוא הסביר וילקח אותונו והביא שלושה בירנודות וקונטרבס מכפר אחר. במשך שנה שנייה הירע חפש עשרה איש. הוא לקח אותונו ממונייקת הריקודים למונייקה קלאסית קלה. אני זוכר שדי קרוב אחריו שהתחלנו לנו איתה, בשנייה ווחצי, פגנו קונצרט של ערבי שוברת. והוא במשך הערב, בשנייה פגנו משהו פנטסטי. הוא התחיל גם עם מקהלות, גברים ונשים, זה בתוספת. זה היה ב- 1947, אבחנו ניגנו בביבסיה את קונצרט קרייסטס הראשון.

ש. עם מקהלות ותזמורת?

ג. עם מקהלהות ותזמורות. באוקטובר 1987, בדיקון בזמן זהה, אני קיבלתי הזמנה לבוא לשבדיה לנו את יובל הארבעים של הקרייסטס קונצרט בביבסיה. כל שנה, אחורי שייצאתי משם ב- 1950 משבדיה להגנה, אז כל שנה הם המשיכו, אותם האנשים ובתוספת, כמה יצאו וכמה באו. הירע מתרושים איש שניגנו, אפרילנו נבל. בזודאי היו גם מופיעים מסיביב, ומקהלה מלאה גם של גברים ונשים. בשאיתו לשבדיה אז חיכו לי בבר שבי עתונאים ורצו לשמע את ההיסטוריה שלי ובירקשו מנג' לבוא לדבר בראדיו, יש להם דידיו מקומי, ושם גם עשו איתי ראיון. אני רציתי לחתם להם תודה, רודי הקטן, והצלחתך. והם קיבלו את זה בתודת תודה, שהתחלתי אז בתצורות הדעת.

ש. עבשו נחזר לירעוד של הראין זהה, בבקשתו.
 ת. אבֵי רוצה רק להגird. ספרתי לך את הסיפור הזה, מוכן במה השבדים
 הינו טובים אליו. אם בא ארזה שבדרי להננה מארזה מקום לשבדיה, אבֵי כל
 הזמן עונגה לו על השאלה שהוא שואל מארזה אתה יודע שבדיה, שגרתיך
 בשבדיה. ואבֵי אומר שגרתיך בעיר, במקום הבני יפה, הרבו שגרירים
 האנשים הטובים ביותר בשבדיה. אך הוא חושב כל הזמן על המקום שלו.
 ○ אבֵי אומר לו: לא, זה בברובי. הם הינו ממש טובים. עד היום זו
 הארץ השבירה שלי.

גחזר בחזרה. אבֵי הירתי שם בערך חצי שנה, אבֵי חושב. ב- 1944, לא
 יודע באיזה חודש, אבֵי לא זוכך, אבל בזודאי אתם יודען יותר טוב
 ממי רצא השופט של שבדיה. רואל ולנברג, השם הזה לא היה לי
 מובהר. זה רק למדתי אחר בר בשואה היה איש בבודפשט.

ש. איך שמעת על השופטים?
 ת. אבֵי שמעתי, אולי קראתי על זה בעתו, איך שהוא ידעת על זה. ברגע
 זה לא יכול לי לרש. אבֵי קיבלתי מברק מהדוד שלי בבודפשט, שהוא
 ביקש דוח שופט. הם ידעו על זה, ובתוך המברק היו שמות ופרטים
 שऋיכים בשבייל זה, לבמה מהמשפחה שלי. אך אבֵי לא ידעת מה לעשות
 עם זה. שאלתי את האנשים והם שלחו אותו לבומר. הבומר דבר עם
 הבישוף שלי, או שהוא יותר גבוה, בעיר גדולה קרובה שנקראת
 קרייסטיאנשטאט (Kristianstad). אבֵי לא זוכר את שם הבישוף, אולי
 פרופס, או שהוא בזה.

ש. זה היה שם הבומר בברפיה?
 ת. samo היה יעקובסון. הוא דבר עם הדרגה היותר גבוהה ממנו
 בקריסטיאנשטאט וביקש ממנו לבוד אליו. אבֵי גסעת אליו. הוא שאל
 בכל מרנו שאלות ודיבר עם הבוס שלו בשטוקהולם (Stockholm). הוא
 בtan לו תשובה שמשרד החוץ מוכן לשימושו אותו. אמנים לפי החוק הימת

דבבות כתת שואפנס למי שבhogardיה, שיש להם קרובים, אפילו חברים מאי טוביים, דרך עסקיים או משאו, וזה הם רוצחים לביר מה זה. אבל הabi בירוד הינה בשיש משפחה בהוגרדיה ויזוערים שהם בסבנה. אני היריתני פליט חצי שנה בשבדיה, אז אין לי שום דבבות בכלל. אבל הם רצוי. הם ביקשו מהכומר בשטוקהולם שיבוא איתי למשודד התוץ או משודד הפנים, אני לא זובר, אני חושב שלמשודד החוץ. אז היריתני ציריך לנסוע לשטוקהולם. את יזענעם מה זה לנסוע לשטוקהולם, לא מדובר על במא זה עולמה, אבל זה ארך שטונגה שעוט. אמנם הרובbat עוזרת רק שלוש ארבע פעמים ונוסףת מעל מה קילומטר לשעה. אז את יבולה לחשב את האורך של הטידול הזה ובמא זה עלה. אני נסעתני לשם, הגעתי לכומר הגדור ההבואה. באותו בדיק בבודק לבית שלו. היו שם בערך חמישים אישים, אבלו איזוחת בזק. הוא עשה מה שקדאים אנדאבט, איזה תפילה בבודק בבית שלו, לפניו שאבלו. לזה אני הטעתי. לא הבנתי מזה. הוא ברך אותו, אבל בתפילה שלו הוא שם אותו בפניהם שתיהיה אפשרות לעזoor לי וביבל בשבייל היהודים בהוגרדיה. איזה איזוחת הבודק בסענו למארץ והחוץ. זה הכל די מהר, אני מזכירה להגד. עבירותם להם על במא שאלות ונתנו לי את האפשרות, בתרנו את הכל. בוגראה נתנו בדרך המהירה בירוחם הווענה להוגרדיה. אז לא היה טלקט, נדמה לי, אבל מברך או משאו, דיפלומטי, משאו בזאה.

ש. במא תעוזות היו?

ה. אני לא זובר במא זה הינה אז. אחריו שבוע בערך קבלתי שוב פנים מברך מהדוד שלי, שבtab them קרבלו. הוא ביקש עוד אנשים, היו פרטיים, ואני נסעתני עוד פעם לשטוקהולם. צלאתני ישך לכומר והוא הינה מוכן ללבת איתי.

ש. איך קראו לכומר הראשי?

- ת. אני לא זוכך.
- ש. ולדוד איך קראז?
- ת. זינגריריך פאול, בהונגריה זה פל, דוקטור זינגריריך פל.
- ש. כסעת שוב לשטוקהולט, ושוב סיידרת תעוזות? ועם בן למשפחחה?
- ת. הכל היה משפחה. היה לנו מצפון רע, כי את יודעת, אם נותרים משהו לייהודי בחירם, אז הוא רוצה פעםרים.
- ש. הרגשת באילן שאתה מנצל אותנו?
- ת. בן, בבה הרגשת, אבל זה היה עבין של חירום ומוות. ביחס היו עשרים וחמשה איש, עבשינו אני יכול להגיד לך, בסוף.
- ש. מה ידעתם בתקופה ההזו על מה שמטדרש באירועה בכלל ובhonegraria בפרט?
- ת. אני חשב שהריבנו דרי מעודכנים בזמן זה, דרך העתון, את יודעת ששבדיה היהת ניטראלית. היו צדיבים לקחת בחשבון שבכל יום הגרמנים יוכולים גם לכבוש אותם ולעשות משהו, אבל بعد זה הם עזרו הרבה בזאת ובכל מה שהיה בחוץ להם, הם עזרו לגרמנים, רק בשבייל להשאר חופשיים. בשביבנו זה היה טוב, אחרי היה לנו את המונות. היו עשרים וחמשה איש. משפחה של חמישה איש לא קיבלו את זה בזמן. אמרם הפספורטים היו כבר בבודפשט, והם גרו קצת בחוץ ובנראם ליהודים היה קשה להציג לשם, אז לקחו אותם. אני מצאתי בדוחות בת אחת שליהם, בשבדיה, ב- 1945.
- ש. היא יצאה לפניו, או מה? איך פגש אותה?
- ת. לא, היא הייתה גם במחנה ריבוז ושותפה. את יודעת שהרו בטעות יהודים וגם לא יהודים ממחנות הריכוז שבעו לשבדיה.

- ש. אחר בר להבראה.
- ת. זה היה ב- 1945. אבי דיברתיו איתה, הרא הימה אצלנו במה גן, והרא נסעה תזרה בשירה אפשר לבודפשט. הרא סיירה לנו שהרא יזענת שהמשפחה שלה, ההורים ושני האחים - נירספּוּ.
- ש. ובכל העשורים האחרונים שדאגת להם לטענות?
- ת. בכל העשורים נשארכו בחירם. שלושה גסענו לקבלה אחורי המלחמה. היתר שהינו עוד בחירם באו ארצה. ואנחנו התוארכנו אחד עם השבי, ההורים של אסתור אופירדי וההורים של קלידי שפירץ שסיפרתי עלייה. הם היו פה ואנחנו הייבנו במה שנעים ביחד, עד שם מתו.
- ש. אתה אמרת שעל ולנברג לא שמעת. מתי התחלה לשפט עלינו?
- ת. בשתייתך פה בארץ, בשם באו לספר.
- ש. ובכל התקופה הזאת לא שמעת עלינו?
- ת. בשבדיה לא. אולי שמעתי, אבל לא ידעתי ארזה בן אדם הוא היה ומה הוא עשה. אם הירית שומע את שם אז הירית אומר שהוא אחד מהשגרירות השבדית והוא עווה מה שאומרים לו.
- ש. מה שמעת עליו אחר בר בארץ?
- ת. אחר בר בארץ שמעתי שהוא פחות או יותר עבד על עצמו, ומשק ל夸 את הסיכון של החירם שלו והלך נגד הגרמנים. לך את היהודים מהגרמנים, אףלו שהיו בדרך לרובבות או משחו בזה. דברים שאין אחד לא היה יכול לחשב.
- ש. מרי סיפר לך את זה?
- ת. זה אבי לא יודע, לא זוכך. אבי גם קראתי דבריהם.
- ש. מה קרה לו אחורי המלחמה, גם שמעת?
- ת. שמעתי שאחרי המלחמה באו להונגריה "לטובת הונגריה", אז אחד מהדברים הרשומים היה שלקחו אותו ובנרא שלחו אותו לדוסיה. ולא שמענו יותר ממנה. הוא לא היה היחיד שעשו לו בר.

- ש. אוניה נשארת בכפר הזה, בברובי, עד שעליית הארץ.
- ת. עד שעלייתך לארץ, שבע שנים הירתי שם, עד אמצע מרץ 1950.
- ש. נשארת לעבוד בזכוכית כל הזמן?
- ש. שש שנים. בשנה האחרונה קיבלתי עבודה בתוד מוסגאי בבית חרושת לפרסות סוסים. זה היה בשנה האחורונה. אשתי ואני קבענו שאנו עובדים לארץ. כל הזמן רצינו את זה. הצווגות הייתה הדבר היחיד בשביבנו, אך לבוא לארץ שלנו, שאנו לא צריכים לסבול בכלל שאנו יהודים.
- ש. בכפר הזה היו עוד יהודים?
- ת. לא, אנחנו הירינו יהודים. קבענו, רציתם להזכיר קודם, שהילדים שלנו צריכים להתחנך כמו אחרים ולא להיראות שהוא מיוחד. ממש בברובי הם דאו לנו בפשוון יותר.
- ש. הסתכלו עליהם?
- ת. בן. והילדים שם, היה כבר גם יلد, אמרו לאחרים: תראו, זה ילדים יהודים וגם מדברים אותו כמו פלנגו במובן. וזה היה שהוא יוצא מהכלל. ואנו לא רצינו להיראות שהוא יוצא מהכלל.
- ש. לא רציתם להיראות שונים, אפילו לטובה?
- ת. נesson. יום אחד זה לטובה, ביום השבי - דריינו את זה קודם בגרמניה.
- החלפנו לעלות ארצה. זה ודירי לא היה מהיונים לפחות. אבל אחרי 1948 בשארץ שלנו כמה אף דריינו את המקום שלנו פה ורצינו לחכמת שהילדים יהינו יותר יותר גדולים. אנו בשנת 1950. דרך אגב, היה בעתון, הם שלחו לנו את זה, בעתון הגدول של קדיסטיאנשטייט, היה מאמר עלינו, ובוסף כתבו: בתחנת הרכבת של ברובי מעולם לא דאו כל בך הרבה אנשים, ובוסף כתבו: בתחנת הרכבת של ברובי יצא לישראל.

ש. שלירון ארכט?

ת. כן. ולא היו הרבה עירנים בלי דמעות. גם שלי. בכה היה המצב שלנו שם. תאמירני לי, אם הירתי נשר שם, בהרבה בחינות אבוי הירתי במצב הרבה יותר טוב מאשר הירום, מבחינה בלבלית. אבל בכל זאת אני אוהב לנשוע שם לבקר ול%;">ודор הביתה.

ש. מה עשית בארץ אז?

ת. בשבאתרי ארצה, היטה לי תעודה שעבדתי בביית החירות לנעלים. בשבדית קוראים את זה בעלי סוס. ומר יוזען בשבדית מיר זה בעלי סוס. אבל סקוד ודייר מבנים פה, סקוד זה נעל. קיברתי מקום עבודה בביית חירות לנעלים פה בירושלים. המצב שם, אמנים קבלתי קודם עבודה בתור מחסנאי, שזה גם הירתי שם, בביית החירות לנעלים סוס. מהמקום הזה הגעתי להיות אחראי מחקקה. המ丑ב איז היה שעוד היו צריכים להברא מהויל ולשלם בדולרים. הארץ שלנו גם איז, עוד יותר היה אדרוע משאר הארץ, לא היו להם הדולרים. איז קיבלנו פה ושם עוד. הרבה פעמים היו צריכים לסגור את בית החירות למשך שבושים שלושה. זה הילך במשך כל השנה הראשונה. אני לא ראייתי שזיה עתיד. בודע לי שתצמורת המשטרת שם הייתה סגורה במשך חצי שנה ובכל המזיקאים חיפשו מקום אחד – הם בכל זאת רוצחים להפער אותה. איז היו חסרים מזיקאים. הלכתי לביר ובודע לי שסקופוביסט לא צריכים ביר יש להם, אבל קלירינטיסטים צריכים. הלכתי ללמידה לבן על קלירינט שבושים, שלושה, או חודש. חתמתי שאני אמשיך ללמידה קלירינט וקיבلتני מקום והירתי שם עשרים ושבע שנים במנצ'.

דרך אגב, בשהיית פעם בהרצאה של יהודית מישראל בקוריסטיאנשפטאט, הוא התחיל את הרצאה עם תקליט, כספה לא הייתה אז, עם תקליט של תצמורת המשטרת. זה היה ערך בזמן שביבנו שוחרرت. ואני חשבתי: אם הירתי יוכל פעם לבן איתם. אז הנה.

ש. תמיד הירית בירושלמי?

ת. בן, הירית תמיד בירושלים. היה מאד קשה להגיע לירושלים מהמחנה בחיפה שאליו הגיעו, כי אנחנו הירינו צעירים, בן שלושים הירית אז, הירינו צעירים לבת או לקיבוץ או למושב או לבאר שבע, לבנות. ההורים שלי הירינו חצי שנה לפני מזרום אפריקה להנה, הם היו ביחד עם אחותי. אז אביו דצתי גם לירושלים שהמשפחה שוב פעם, אחרי שתים עשרה שנה, תהיה ביחד. הירית בן שמונה עשה בשאבה עזב אותו והירית בן שלושים בשתאותנו, עם אשה ושני ילדים. הגיע הזמן. באך שבע - ירושלים זה היה רחוק. לא רצוי ולא רצוי. בסוף אמרתי: בסדר. הימה גם אפשרות לצפת. אמרתי אבוי רוצה לצפת. אבל מסקנדינביה והבדל לא כל בר גזול, כמו בירושלים בערך, דיברתי עם אנשים וסבירו לי. ביקשתי לגוד לצפת. ובמשך עשרה ימים שביל רום הלכתי לשם, באך שבע או צפת, בשבישתי לצפת אמרו: לא. אז אמרתי: אמרתם לי בכל הזמן. אמרו: לא, אין אפשרות. אז אמרתי לי: אם אתה לא רוצה לבאר שבע - אז אתה צריך ללכט לירושלים. אז אמרתי: או קרי, אם אתה רוצה אני אכלך לירושלים. זה היה בסוכנות.

ש. רוצה עוד מההו להוסיף על התקופה של המלחמה?

ת. על המלחמה אני לא יכול להוסיף.

ש. הרהזרדים, מהשכחות?

ת. אבוי בקשר עם הרבה דנים. הדנים, אבוי לא רוצה להזכיר שם שנגאים את השבדים, אבל לא דחוק מכך. הם עושים מהם צחוק. אבוי הבהיר את השבדים בתוד אבשים מאד מאד טוביים ונחמדים. אם זה רק בברובי - אבוי לא חושב. אבל על ברובי אבוי יכול לתת אחריות. יש שם שם סניף של ידידי ישראל במו שיש בשטוקהולם, ובויטרבורג, ובנוסף שתי ערים אדולות, ובברובי הקטנה, הרום גרים שם ארבעת אלף איש, שם יש ארבעון ידידי ישראל. יכול להיות שזה רק ברובי. אבל אבוי רק הבהיר

את ברובו והסבירה, ואני מובהה להזכיר שבכבודו. הלוואי שפה • בארץ
היהודיים היו גם הטבע של השבדים.

ש. בלבPI רישראל?

ת. בלבPI ישראל ואחד בלבPI השבי. מטעי ברחוב עד את דואת כמה שנודאים
אחד את השבי. אני מדבר על הארץ שלנו.

ש. בברזיל לשבדיה.

ת. כן, בדיזוק.

ש. תודה רבה לך.

ת. אני מקווה שזה נותן לכם ממשו.
סוף הראיון עם מר דודוכף זינגריך.